

Consecutio temporum

Latinan lukijat tietävät, kuinka tärkeä latinan kielessä on consecutio temporum, aikamuotojen riippuvuus toisistaan. Vähäinenkin poikkeaminen loogisesta järjestyksestä luetaan karkeaksi virheeksi. Preesensin yhteydessä saadaan käyttää perfektiä, mutta ei aiheettomasti imperfektiä eikä pluskvamperfektiä, eikä päinvastoin kertovassa tyyliässä nykyajan muotoja. Indikatiivia ja konditionaalialia ei myöskään saa aiheettomasti käyttää samassa yhteydessä.

C.t. ei ole ominaista vain latinan kielelle. Kaikissa kielissä täytyy lauseyhtymän verbien olla »tasapainotettuja», mutta muissa kielissä aikamuodot ovat väljempää.

Suomen kielessäkin noudatetaan yleensä moitteettomasti c.t.:ia alkuperäisessä suomenkielisessä kirjoituksessa, siinä määrin, ettei kriittinen lukija kiinnitä siihen huomiota, mutta käännöskirjallisuudessa, vieläpä vaativassakin, näkee virheitä, jotka säihähtävät korvassa. Pidän niitä enemmän tyyli- kuin kielivirheinä.

Laki- ja virkakielessä pyritään edelleenkin noudattamaan täsmällistä c.t.:ia, suomen kielessä ehkä vielä enemmän latalaisklassilliseen tyyliin kuin ruotsin kielessä. Horjahdukset ovat ymmärrettäviä, kun virkamiesten muutokoulutus ei ole enää yhtä perusteellista kuin ennen. On muodostunut virkamiesryhmä, jonka tehtäväksi jää pöytäkirjojen kirjoittaminen, sen sijaan että aikaisemmin useimmat virkamiehet joutuivat toimimaan aikansa »ekstra-kopisteina» vanhojen kokeneiden virkamiesten valvonnan alaisina, kunnes ylenivät virkavuosien mukana ja joutuivat vuorostaan ohjaamaan vasta-alkajia.

Pöytäkirjurin on helppo soveltaa c.t.:ia, jos hän pysyy koko ajan kokous- tai kuulusteluajassa, ikään kuin hän kirjoittaisi pöytäkirjan sillä hetkellä valmiiksi. Niin pidetään eduskunnan täysi-istuntojen pöytäkirjat. Olen kuullut, että sotaväessä on neuvottu kirjoittamaan samalla tavalla. Mutta tavallisesti pöytäkirjat »kokoonpannaan» perästäpäin, ja kirjoittaja käyttää silloin menneen ajan muotoa, mutta unohtaa sen tavavan takaa ja asettuu vähän väliä kokouksen menon aikaan, unohtaen myös, että kirjoitus luetaan ehkä vielä vuoden, kymmenen vuoden, sadan vuoden päästä, jolloin sekin, mikä »kokoonpanohetkellä» oli nyky- tai tulevaa aikaa, on mennyttä aikaa.

Ei ole ihmeellistä, jos pöytäkirjan kirjoittaja, joka ei ole saanut laki-kielen koulutusta, kirjoittaa pöytäkirjaan: »Hän totesi, että koulutus säännöstelystä vapauduttua on pysynyt samansuuruisena, joten sovitun määrän tulee riittämään.» P.o.: »oli pysynyt», »tuli riittämään».

»Johtokunta piti selvänä, ettei valitsemia hintoja alenneta». P.o.: »alennettu» tai »ollut alennettava».

»A. oli sitä mieltä, ettei hintoja ole korotettava.» P.o.: »ollut korotettava».

»Hän ehdotti, että kysymys siirrettäisiin seuraavaan kokoukseen.» »Siirrettäisiin» on nyky- ja tulevan ajan muoto. Koska kuitenkin siirtämistä voitiin ehdottaa ehdollisesti, panen kysymyksenalaiseksi, eikö konditionaalimuotoa ole pakko hyväksyä; joka tapauksessa näyttää toivotomalta tällaisissa tapauksissa taistella sitä vastaan. Muoto: »ehdotti, että siirretään» olisi täysin väärä;

oikea c.t:n mukainen looginen muoto on: »Hän ehdotti, että kysymys siirrettiin seuraavaan kokoukseen», mutta suomessahan on helppo sanoa joustavammin: »ehdotti siirrettäväksi».

Poimin muutamia aikamuotovirheitä sanomalehtikielestä.

»61. äänestysalueessa puheenjohtaja käänytti 4-henkisen perheen takaisin ilmoittamalla, ettei heidän nimiään löydy luettelosta.» P.o.: »löytynyt».

»Eräs 55. alueen äänestäjä ihmetteli, onko hän eläkelaitoksen ylimääräisen eläkkeen nauttijana menettänyt äänioikeutensa.» P.o.: »oliko menettänyt».

Vaikeampaa on ehkä huomata virheitä seuraavassa: »— — oli tullut siihen käsitykseen, ettei otteita leimata». P.o.: »leimattu», »ollut leimattava», »tarvinnut leimata».

»Keskuslautakunta taas puolustautui sanomalla, ettei se voi selittää erikseen jokaista yksityiskohtaa.» P.o.: »voinut».

»Asian ollessa maanantaina jatkokäsittelyssä virallinen syyttäjä katsoi aluksen päällikön laiminlyöneen huolehtia siitä, että lastiruuman luukku olisi turvattu suojalaitteella». Eihän ollut varmaa, olivatko ne lähellä enää kirjoitushetkellä, saati sitten lukemisen hetkellä. P.o.: »jotka olivat Kotka-aluksen läheisyydessä». Lause ei ole muutenkaan parasta suomea.

»Karlskronan radio sai yhteyden kahden englantilaisen ja yhden suomalaisen aluksen kanssa, jotka ovat Kotka-aluksen läheisyydessä». Eihän ollut varmaa, olivatko ne lähellä enää kirjoitushetkellä, saati sitten lukemisen hetkellä. P.o.: »jotka olivat Kotka-aluksen läheisyydessä». Lause ei ole muutenkaan parasta suomea.

»Samaan aikaan Kotka lähetti uusia hätämerkkejä ja ilmoitti, että alus on pahasti kallellaan.» P.o.: »oli kallellaan», silloin kun ilmoitus tehtiin.

»Keväät merkit viittasivat siihen, että samantapainen epidemia pääsee tänä vuonna liikkeelle Ruotsissakin, kuten tosiasiat sittemmin ovat osoittaneet tapahtuneen.» Parhaiten olisi ollut sanottava: »epidemia pääsi liikkeelle», »tuli pääsemään», »oli pääsevä liikkeelle».

Erästä arvokkaasta muistelmateoksesta, suomennoksesta, olen pannut merkille lukuisia tyylivirheitä .ct:ia vastaan. Poimin tähän muutamia.

»Saksan kansallis-socialistinen liike ennakoi pyrkimystä, joka pian saisi ulkopoliittista kantavuutta.» P.o.: »sai kantavuutta».

»Oli ilmeistä, että tässä toimessa joutuisin suurten ja vaikeiden tehtävien eteen.» P.o.: »jouduin» (»tulin joutumaan», »olin joutuva»).

»Ja kuitenkin koko maan olemassaolo riippui siitä, että Suomen kansa oivaltaisi puolustusvoimain olevan ensimmäisenä edellytyksenä itsenäiselle ulkoasiain johdolle.» P.o.: »oivalsi» (itsenäisen ulkoasiain johdon ensimmäisenä edellytyksenä).

»Vaikeakulkuiset vedet olivat niin puutteellisesti mitattuja, että hankitut laivayksiköt joutuisivat alttiiksi vaaroille.» P.o.: »joutuivat». (Olivat sitä paitsi joutuneet jo hankkimisesta lähtien.)

»Liikekannallepano oli keskitetty harvoihin varuskuntiin, jotka olivat kiitollisia hyökkäysten kohteita, koska ne olisivat täpötäynnä — —». P.o.: »olivat täpötäynnä». Ihme, että relatiivilauseessa sanotaan aivan oikein »olivat kohteita» eikä »olisivat».

»Järjestelmän toteutumisen edellytyksenä oli, että liikekannallepanovarastot sijoitettaisiin — — —». P.o.: »sijoitettiin».

»Kehitys oli osoittanut, että kansainliittosopimuksen sitoumuksia ei

sovellettaisi alkuperäisessä laajuudessaan.» P.o.: »ei sovellettu» tai »ei ollut sovellettu».

»Jos tehdas sijoitettaisiin Tampereelle, vihollisen oli mahdollista — —». Tässä tapauksessa voitaisiin molemmissa paikoin käyttää konditionaalia »sijoitettaisiin» ja »olisi», mutta parempi olisi ollut käyttää molemmissa paikoin indikatiivia »sijoitettiin» ja, kuten on käytettykin, »oli mahdollista», koska sekä edellä että myöhemmin samassa yhteydessä käytetään indikatiivia.

»Pohjola uhkaavan vaaran tajua-

misesta näytti kuitenkin olevan se hyvä seuraus, että Suomen ja Ruotsin yhteistyö voisi vihdoinkin tulla vakavasti kysymykseen.» P.o.: »voi», »saattoi».

En ole niin paljon perehtynyt kieli-teoreettisiin kysymyksiin, että pyrkisin esiintymään auktoriteettina, mutta minua on kauan aikaa vaivannut se tyyliittömyys, mikä arvokkaissakin teoksissa vallitsee aikamuotojen käytössä. Tarkoitukseni on kiinnittää suomen kielen vaalijain huomiota asiaan.

ALLAN VIRANKO